

külső világ képei tükröznek benne, önmaga nagyságát mutatja. A *Kökényvirág* ennek a belső hullámzásnak az eredménye. Néha megzavarosodik; helyenkint, az anyagi világ partközében, kissé sekélyes. De lassan, egyenletesen emelkedik a szintje.

Új füzete hosszú szünet után jött s ez a tény is csak bezárulását mutatja a külső események szapora ihlete elől. Nincs már aktuális vallomása. Mondanivalót, a tárgyi világ véletleneihez kapcsolva, önmagából termeli ki, vagy emlékeit dobja föl a mélyből. Egyforma erős és szép tud lenni ezekben az emlékképekben s a behullt tárgyak lírai festésében is. Az előbbire legszebb példák a füzetben a címadó vers, a *Zivatar hegedőse* és a *Hó*, az utóbbira a *Telefonkarók* és a *Csipkebokor*. De a többi darabok szintén költőiek, még amelyek ellen vannak is kifogásaim, mint — a már említett *Hegedűn kívül* — a *Pacsirta* és a *Nyesett fák*, amelyeknek befejezését elhamarkodta.

Kár, hogy a *Pacsirta* éppen beköszöntő darabja a gyűjteménynek, noha tartalmából érthető, miért került ide. S kár, hogy záróköltménye, a különben szép *Anyám* a leggépiesebben mutatja azt az eljárást, ahogy egy-egy objektív képéhez lírai reflexiókat fűz. Anyja háíátlan vesződését írja itt le, a libatömés csekély hasznait: «Munkád a húsz kövér és hasznod a húsz sovány», mondja s a folytatás: «Igy vagyok én is...» — egyszerre, a végső vers helyzeti energiájával, azt a képzetet kelti bennem, hogy darabjai többségében szintén ilyen szakadós férc kapcsolja az objektív képhez a voltaképeni lírai mondanivalót. Utánakeresek és kiderül, hogy aránylag kevés az ilyen módon szerkesztett verse, de mégis el kellett mondanom ezt az érzésemet, mert itt valami kezdődő modorosság fenyegeti Erdélyit, még pedig egészen kezdetleges fajta, amely a középkori moralisták tanulságlevonó módszerére emlékeztet s nem valami előnyösen.

Milyen természetes az effajta átmenet például az *Egy csíz után* befejezésében! S egyebütt is mindenütt jobb, mint az Anyámban. Pedig a kezdő és záró költeményre mindig fokozott súly esik; sok olvasónál ezek döntik el a kötet sorsát. Nem csalhatatlan módszer, de megvallom, magam is tiszteletben szoktam tartani első olvasásnál azt a sorrendet, amelyben a költő jónak látta velünk közölni alkotásait. — S ha már a másodrendű megjegyzéseknél tartok, szeretném megkérni Erdélyit, ne csináljon ilyen egybeírásokat, mint az idéztem «régenfelakaszott», amire ha lett volna is valami rejtélyes oka, arra igazán semmi szükség nincs, hogy a megismételt igekötőt összeragassza: «felfelsikolt», felfelrepül», «megmegálltam». Van nekünk a nélkül is elég hosszú szavunk ahhoz, hogy egy idegen élrémüljön, ha magyar szövegre néz.

Erdélyi új kötete a mondottak szerint nem hoz meglepetést többé. Az olvasó az első szavaknál otthon van a verseiben, ismerős tájon, ahova mindig szívesen tér vissza. Vannak a mai lírikus nemzedéknek messzebb mutató ígéretei nála, de azt az érdemét, hogy ép ezek a kiváló fiatalok kényszerültek — ki előbb, ki utóbb — az ő nyomdokaiba, még az sem homályosíthatja el, ha ezek a pályatársak idővel túlszárnyalnak.

Juhász Géza.

Hajnal István: Esterházy Miklós nádor lemondása. Bpest, 1929. Herceg *Esterházy Pál* úr adományának felhasználásával kiadja a Magyar Tud. Akadémia.) A magyar történelem számos alakjáról tudjuk, hogy élete folyamán rendre az összes hazai pártok lelkivilágát átélte. Az újabb történeti kutatások egyre gyarapítják azoknak a hazafiaknak számát, akik így teljes kört írnak le lélekben a magyar probléma körül; — ezek közé tartozónak ismerjük meg Hajnal Istvánnak alapos kutatással, világosan megírt értekezé-

séből Esterházy Miklós nádort is. Az udvar felé nincs annyira lekötelve, mint általában képzeltük, vagyónát házasságaival szerezte és nem az udvar kegyéből. Katholikussá meggyőződésből lett, örökségét is kockáztatva. Mint nádor, minél nagyobb hatáskörre vágyott, emiatt jutott éles összeütközésbe Pázmány Péterrel, majd Lippay kancellárral, a későbbi primással. Az ellentétek miatt gyakran fenyegetőzött lemondással is, de hivatalát élete végéig megtartotta. Összeütközése az udvarral katonapolitikai okokban gyökerezett. Azt kellett látnia, hogy a Magyarországon tartott haderő nem elég a török féken tartására és még ez a haderő sem kapja meg járandóságát. A költő Zrínyi előzőjeként számításokat csinál arról, hogy mekkora haderő volna szükséges a török ellen, mennyibe kerülne ennek eltartása. És ugyancsak a költő Zrínyi előzőjeként arra az eredményre jut, hogy Magyarország jövedelme elég volna ennek a haderőnek eltartására. Természetesen az eddiginél nagyobb terhet kellene vállalnia a nemességnek, de első lépés az volna, hogy a magyar kamara jövedelmét magyar célokra fordítsák. Akármilyen jogos volt ez a kívánság, bizalmatlanságot árult el az udvari kamara pénzügyi politikájával szemben és ezt a bizalmatlanságot megszerezve adta vissza Esterháznak az udvar. Betöltötte a bizalmatlanság mértékét az, hogy Esterházy megint Zrínyi előzőjeként az országgyűléstől függő hadsereg kiállítását javasolta, a hadsereg főparancsnokságát mint nádor, önmagának követelte. Követeléseit mint hű miniszter, csak az uralkodónak adta elő. A magyar ellenzéknek fogalma sem volt ezekről, de tudott rólok Velence bécsi követe, aki Esterházyt egyszerűen a magyar ellenzék vezérének írja le! Még kevésbé tudott a magyar ellenzék Esterháznak Pázmány Péter és az udvar ellen a

külpolitika ügyében folytatott küzdelmeiről. Az udvar a harmincéves háborúban győzni akart, emiatt békét kívánt a törökkel. Ezt a politikát támogatta Pázmány, aki a nyugati győzelmektől a katolikus egyház teljes uralomrajutását várta és azt remélte, hogy a nyugati győzelmek után az udvar teljes erővel fordul a török ellen. Esterházy nem bírta elnézni azt, hogy a nyugati harc kedvéért «béke» legyen a törökkel olyan áron is, hogy a török mintegy szabad kezét nyersen Magyarországra pusztítására. Gyakran összehívja a nemesi fölkelést királyi engedély nélkül is, meg-megütközik a törökkel, ami miatt ismételt királyi intésben részesül. Foglyait nem adja ki a béke fenntartásának felügyeletével megbízott Lipót főhercegnek. Az új béketárgyalások alkalmával háborút követel. Erdély megszerzését kívánja Brandenburgi Katalin, Bethlen István vagy Korniss Zsigmond segítségével. Ő megfordítja Bethlen tételét: egyesíteni kell Magyarországot, de nem erdélyi, hanem magyar vezetés alatt. A cél mindkettőnél azonos, az eszközök különbözősége a helyzet különbözőségének természetes következménye. Nemcsak a cél azonosságával emlékeztet Bethlen Gáborra, hanem azzal is, hogy amint Bethlen lelkes pártolója tudott lenni Báthory Gábor megválasztásának avégből, hogy hűsége jutalmául befolyáshoz jusson, úgy Esterházy is összeszorított szájjal vállalta a hűség szolgálatát a két (II. és III.) Ferdinánddal szemben, hogy a magyar alkotmány, a magyar nemzet érdekében szóhoz juthasson náluk. Állandó küzdelmének harmadik tárgya az országgyűlés tartásának követelése. Az uralkodó nem szeret országgyűlést tartani. Ha mégis összehívja, akkor a sérelmek tárgyalásának elhalasztását kívánja, csak pénzt adjon az országgyűlés, aztán oszlojkék haza. Legyen «rövid» országgyűlés. Esterházy meg-

szerzi ezt az örömet az udvarnak 1630-ban, de ígéretet vesz arra, hogy egy év múlva a király új országgyűlést hív össze. Új országgyűlést azonban éveken át nem tartott a király, mikor pedig a fölhalmozódott sérelmek egy részének elintézése végett a nádor törvényszéket hirdet az új országgyűlés előtt, a törvényszék megtartását letiltja a király. Gyanús az udvarnak az is, mikor Esterházy megbeszélést tart az alsó- és felsőmagyarországi vármegyékkel. Megint ellentétbe jut az udvarral, mikor a kihalt Thurzók vagyonát az ország céljaira kívánja lefoglaltatni. A magyar nemzet érdekének szolgálata változtatja meg vallásügyi magatartását. Ő is kergettette a prédikátorokat saját birtokairól, később fékezi önmagát és fékezni igyekszik hitsorsosainak túlbuzgalmát is. Belátja, hogy a hit Isten ajándéka. Hivatkozik jeles katolikus teológusokra, akik azt mondták, hogy a közjó érdekében meg lehet tűrni a protestánsokat. Elismeri, hogy az üldözésekben a katolikusok az erőszakosabbak; véleménye szerint Bethlen Gábor fölkelését is a templomok ügye idézte elő. A protestánsokkal való kiegyezést ajánlja a lipcei csata (1642) után is, de amint Hajnal írja: «az ország fennmaradásának érdekeit ezúttal is feláldozta az udvar azért, hogy a vallás kérdésében engedékenységre ne kelljen kényszerülnie». A magyar érdekekért folytatott küzdelem közben Esterházy mindjobban megismerte az udvar egyéb céljait és egyre szélesebb körre terjesztette ki fől-szólalásait. Beleszólt a török békeügybe, kifogásolta, hogy Konstantinápolyban német ember képviseli Ferdinándot, ajánlotta a lengyel szövetséget, beleszólt a németországi ügyekbe. Az elért eredmény alig több az eredménytelenségnél, de az ismert nehézségek között ez is nagy eredménynek tekinti Hajnal. Maga Esterházy talán legjobban tudta ezt, de

azért annyira bántotta őt az eredménytelenség, hogy élete végén a protestánsokkal való megegyezés előmozdítása érdekében «mintha végzetes lépésekre készült volna elkeseredésében». Az ellenzék vezéreinek megmutatta — titok leple alatt — régebbi emlékiratait, azokat az iratokat, amelyeket mint hű szolgának a királynak kívül másnak mutatnia nem lett volna szabad. Az ellenzék vezérei azonban emlékeztek arra, hogy a régebbi országgyűléseken milyen erőszakosan viselkedett az ő kívánságaikkal szemben Esterházy. Nem tudták, hogy az, amit velük szemben védett a nádor, kompromisszum eredménye volt s azt épen Esterházy csikarta ki a királytól, azon túl tehát további engedményre számítani nem lehetett. Az ellenzék vezérei ezt nem tudták és nem bírtak fölmelegedni Esterházyval szemben. Lemondását azonban épen úgy nem kívánták, amint nem fogadta el a király sem, Esterházy Miklós tehát nádornak maradt mindaddig, amíg testben-lélekből megörve sírjába szállott.

Török Pál.

Thomas Mann : Mario und der Zauberer. (S. Fischer Verlag, Berlin, 1930.) Thomas Mann e legutóbbi kötete, az író szerint, «egy tragikus úti élmény», voltaképp hosszabb novella, mely azonban hangszerelése, a benne elmondott dolgok tudatos felnövelése által kilátóponttá is válhatik. Novellisztikus meseanyagának megismeréséhez egy rövid vázlat elegendő. Az író családjával egy olaszországi fürdőhelyen nyaral. Egy este megnézi Cipollának, a híres hipnotizőrnek a mutatványait. Cipolla a közönségből kiválasztott személyeken az akaratátvitel közismert példáit mutatja be. Az utolsó így kiválasztott médium, Mario, egy kávéházi pincér, legintimebb érzelmeiig vetkőzik le a szuggesztív akarat hatása alatt. Öntudatra ébredvén, előkapja revolverét és agyonlövi a bűvészt.